

Sygn. akt I ACa 185/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 17 października 2018 r.

Sąd Apelacyjny w Katowicach I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący :	SSA Małgorzata Wołczańska (spr.)
Sędziowie :	SA Elżbieta Karpeta SA Anna Bohdziewicz
Protokolant :	Agnieszka Szymocha

po rozpoznaniu w dniu 3 października 2018 r. w Katowicach

na rozprawie

sprawy z powództwa (...) Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w W.

przeciwko Skarbowi Państwa-Naczelnikowi (...) w C.

o zwolnienie od egzekucji

na skutek apelacji powódki

od wyroku Sądu Okręgowego w Częstochowie

z dnia 19 października 2017 r., sygn. akt I C 199/17

1) zmienia zaskarżony wyrok w ten sposób, że:

a) zwalnia od egzekucji administracyjnej prowadzonej przez Naczelnika (...) w C. nieruchomości, dla której Sąd Rejonowy w Częstochowie prowadzi księgę wieczystą nr (...),

b) zasądza od pozwanego na rzecz powódki 33 017 (trzydzieści trzy tysiące siedemnaście) złotych tytułem kosztów procesu;

2) zasądza od pozwanego na rzecz powódki 111 250 (sto jedenaście tysięcy dwieście pięćdziesiąt) złotych tytułem kosztów postępowania apelacyjnego.

SSA Anna Bohdziewicz	SSA Małgorzata Wołczańska	SSA Elżbieta Karpeta

UZASADNIENIE

Zaskarżonym wyrokiem z dnia 19 października 2017 r. Sąd Okręgowy w Częstochowie oddalił powództwo wywiedzione przez (...) Sp. z o.o. w W. przeciwko Skarbowi Państwa – Naczelnikowi (...) w C. o zwolnienie spod egzekucji, orzekając o kosztach procesu.

Orzeczenie to zapadło po ustaleniu przez Sąd I instancji, że na podstawie umowy z dnia 22 września 2000 r. o przeniesieniu zorganizowanej części zlikwidowanego przedsiębiorstwa państwowego, (...) Sp. z o.o. w W. nabyła od Skarbu Państwa prawo użytkowania wieczystego nieruchomości gruntowej położonej w C. przy ul. (...), al. (...) II 2a i 2b oraz przy ul. (...) o łącznej powierzchni 1 8657 ha i 1 5669 ha, oznaczonej jako działki nr (...), stając się jednocześnie właścicielem posadowionych na tym gruncie budynków. W dniu 2 kwietnia 2001 r. (...) Sp. z o.o. w W. złożyła zeznanie podatkowe o osiągniętym dochodzie za 2000 r., wskazując w nim wysokość należnego podatku od osób prawnych w wysokości 2 603 903 zł. Z uwagi na brak zapłaty tego zobowiązania w ustawowym terminie, w dniu 7 maja 2001 r. przeciwko spółce został wystawiony tytuł wykonawczy nr (...), któremu następnie postanowieniem z dnia 13 czerwca 2001 r. w sprawie prowadzonej pod sygn. I Co 1787/01, Sąd Rejonowy w C. nadał klauzulę wykonalności. Kolejno wnioskiem z dnia 15 listopada 2001 r., złożonym do Sądu Rejonowego w Częstochowie w dniu 27 listopada 2001 r., Naczelnik (...) w C. domagał się na podstawie art. 109 ustawy o księgach wieczystych i hipotece, wpisania w księdze wieczystej nr (...) (obecnie nr (...)), prowadzonej dla nieruchomości położonej w C. przy ul. (...), al. (...) oraz ul. (...) hipoteki przymusowej w kwocie 2 496 739,20 zł wraz z należnymi odsetkami od zobowiązań podatkowych i kosztami egzekucji w wysokości 163 013,69 zł. Umową z dnia 7 grudnia 2001 r. zawartą w formie aktu notarialnego, (...) Sp. z o.o. w W. przeniosła na (...) Sp. z o.o. w W. prawo użytkowania wieczystego zabudowanej nieruchomości położonej w C. przy (...) 80, al. (...) II 2a i 2b oraz ul. (...) oraz własność budynków i urządzeń stanowiących odrębny przedmiot własności, wykonując tym samym zobowiązanie (...) Sp. z o.o. do pokrycia aportem objętych w (...) Sp. z o.o. udziałów. W umowie tej spółka (...) powiadomiła spółkę (...) o zaległościach podatkowych za 2000 r. Z dniem 27 grudnia 2001 r. Sąd Rejonowy w C. uwzględnił wniosek Naczelnika (...) w C. i wpisał na rzecz Skarbu Państwa – (...) w C. hipotekę przymusową zwykłą na prawie użytkowania wieczystego i odrębnym od gruntu prawie własności budynków i urządzeń, w kwocie 2 496 739,20 zł wraz z należnymi odsetkami od zobowiązań podatkowych za 2000 r. i kosztami egzekucji w wysokości 163 013,69 zł. Z kolei z dniem 28 grudnia 2001 r. Sąd Rejonowy w C. wpisał (...) Sp. z o.o. jako użytkownika wieczystego gruntu i właściciela budynków i urządzeń. O obu wpisach Sąd Rejonowy w C. zawiadomił (...) Urząd Skarbowy, (...) Sp. z o.o. w W. oraz (...) Sp. z o.o. w W. na mocy pism z dnia 28 grudnia 2011 r. Administracyjne postępowanie egzekucyjne przeciwko (...) Sp. z o.o. toczy się od 2001 r. Zawiadomieniem z dnia 27 grudnia 2016 r. Naczelnik (...) w C., prowadząc postępowanie egzekucyjne przeciwko (...) Sp. z o.o. i działając jako administracyjny organ egzekucyjny, zajął prawo użytkowania wieczystego i własności urządzeń oraz budynków, dla których prowadzona była księga wieczysta KW nr (...), na poczet egzekucji należności objętych tytułem wykonawczym nr (...), wzywając zobowiązaną (...) Sp. z o.o. do zapłaty długu w ciągu 14 dni. Jako podstawę prawną zajęcia wskazał art. 110c ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (Dz. U. z 2016 r., poz. 599 ze zm.). Zawiadomienie to doręczył m. in. (...) Sp. z o.o., uznając ją za uczestnika postępowania egzekucyjnego jako dłużnika rzeczowego. Zawiadomienie to spółka otrzymała w dniu 30 grudnia 2016 r. Sąd Rejonowy w C. dokonał wpisu w księdze wieczystej KW nr (...) zajęcia użytkowania wieczystego, od którego (...) Sp. z o.o. wniosła apelację, którą następnie Sąd Okręgowy w Częstochowie oddalił postanowieniem z dnia 23 marca 2017 r. (sygn. akt VI Ca 138/17). Następnie, wnioskiem z dnia 12 stycznia 2017 r. skierowanym do Naczelnika (...) w C., (...) Sp. z o.o. domagała się zwolnienia zajętego prawa od egzekucji podnosząc, że zobowiązanej (...) Sp. z o.o. nie przysługują żadne prawa do nieruchomości, a wpis hipoteki na zabezpieczenie zaległości podatkowych zobowiązanej nie stanowi podstawy do skierowania egzekucji do prawa aktualnego właściciela budynków i użytkownika wieczystego gruntów. Postanowieniem z dnia 16 lutego 2017 r. (sygn. (...)), Naczelnik (...) w C. nie wyraził zgody na wyłączenie prawa spod egzekucji. Powołując się na art. 38a Ordynacji podatkowej w brzmieniu nadanym ustawą z dnia 10 września 2015 r. o zmianie ustawy – Ordynacja podatkowa oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2015 r., poz.1649) stwierdził, że nie ma podstaw do występowania na drogę sądową w postępowaniu cywilnym

w przypadku powództw skierowanych przeciwko dłużnikowi rzeczowemu będącemu właścicielem nieruchomości obciążonych hipotecznie,

a obowiązujące regulacje prawne umożliwiają skierowanie egzekucji bezpośrednio do nieruchomości lub innych praw obciążonych hipoteką przymusową także wówczas, gdy po ustanowieniu hipoteki przedmioty zostały zbyte na rzecz innego podmiotu. Na postanowienie to (...) Sp. z o.o. wniosła zażalenie, w wyniku rozpoznania którego Dyrektor Izby Skarbowej w K. zaskarżone postanowienie utrzymał w mocy postanowieniem z dnia 13 kwietnia 2017 r. (sygn. (...)). W uzasadnieniu postanowienia organ ten potwierdził stanowisko wyrażone w zaskarżonym postanowieniu, a ponadto stwierdził, że odpowiedzialność spółki jako dłużnika rzeczowego nie jest odpowiedzialnością osobistą, jak uważała żaląca się, ale odpowiedzialnością związaną z prawem własności nieruchomości obciążonej prawem osoby trzeciej (wierzyciela). Odpowiedzialność ta ograniczona jest do składnika majątkowego – nieruchomości i dotyczy każdego właściciela nieruchomości. Jest to odpowiedzialność własna właściciela, a nie odpowiedzialność za cudzy dług. Ten status właściciela nieruchomości nie wymaga wydania decyzji o odpowiedzialności dłużnika rzeczowego jako nabywcy nieruchomości, gdyż wynika ona z posiadania składnika majątkowego obciążonego prawem osoby trzeciej, a jej zakres wynika z zakresu zabezpieczenia hipotecznego. Aktualnie prawo użytkowania wieczystego oraz własność budynków i urządzeń nie jest przedmiotem egzekucji sądowej.

Ustalając stan faktyczny Sąd Okręgowy oparł się na zgromadzonych w materiale dowodowym dowodach z dokumentów, którym dał wiarę jako niebudzącym wątpliwości co do tego, że zostały one sporządzone przez osoby, których podpisy znajdowały się pod ich treścią lub też, że pochodziły od organów w ich treści wskazanych. Uznał nadto Sąd, że zarówno forma jak i treść tych pism były właściwe dla dokonania wskazanych w nich czynności.

W świetle tak ustalonego, bezspornego stanu faktycznego, Sąd I instancji doszedł do przekonania, że powództwo nie zasługiwało na uwzględnienie. Porządkując swoje rozważania prawne, na wstępie Sąd Okręgowy zwrócił uwagę, że zgodnie z treścią przepisu art. 38a ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa (j.t. Dz. U. z 2015r., poz. 613 ze zm.), wprowadzonym ustawą z dnia 10 września 2015 r. o zmianie ustawy – Ordynacja podatkowa oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2015 r., poz. 1649) i obowiązującym od dnia 1 stycznia 2016 r., zaspokojenie z przedmiotu hipoteki przymusowej następuje w trybie przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, chyba że z przedmiotu hipoteki jest prowadzona egzekucja przez sądowy organ egzekucyjny. Przy tym, do odpowiedzialności podatkowej osób trzecich z tytułu zaległości podatkowych powstałych przed dniem wejścia w życie powołanej ustawy, stosuje się przepisy ustawy – Ordynacja podatkowa w brzmieniu obowiązującym przed zmianą. Jeśli chodzi o odpowiedzialność podatkową osób trzecich, kwestię tę reguluje rozdział 15 działu III ordynacji podatkowej. Osoby te – wśród których nie wymienia się dłużnika rzeczowego, za zaległości podatkowe podatnika odpowiadają, zgodnie z art. 107 § 1 Ordynacji podatkowej, całym swoim majątkiem. Ta osobista odpowiedzialność doznaje jednak pewnych ograniczeń, które są wyraźnie wskazane w rozdziale 15 działu III Ordynacji podatkowej. Mimo ich istnienia, organ podatkowy ma obowiązek stwierdzić odpowiedzialność podatkową takiej osoby w decyzji podatkowej. Jeśli zaś chodzi o dłużnika rzeczowego, nie ponosi on odpowiedzialności za zaległości podatkowe całym swoim majątkiem, lecz tylko określonym przedmiotem majątkowym. Stąd, dłużnika rzeczowego nie wymienia się w rozdziale 15 Ordynacji podatkowej i nie stosuje do niego wymienionych w nim regulacji. W konsekwencji, w przypadku odpowiedzialności dłużnika rzeczowego za zaległości podatkowe organ podatkowy nie wydaje decyzji o jego odpowiedzialności. Dłużnik rzeczowy jest jednak osobą trzecią odpowiadającą za cudzy dług ze ściśle określonego składnika majątkowego, mimo że nie jest zobowiązany w rozumieniu art. 1a pkt 20 ustawy o postępowaniu egzekucyjnym

w administracji. Jako że do powstania odpowiedzialności podatkowej dłużnika rzeczowego nie jest wymagana decyzja organu podatkowego ustalająca tę odpowiedzialność, organ podatkowy działający w niniejszej sprawie nie miał podstawy prawnej do wydania przeciwko powodowej spółce decyzji o jej odpowiedzialności jako dłużnika rzeczowego za zobowiązania podatkowe (...) Sp. z o.o. w W.. Jak podkreślił Sąd Okręgowy, powyższa teza znajduje oparcie także w uchwale z dnia 7 maja 2010 r. (sygn. akt III CZP 20/10), w której Sąd Najwyższy stwierdził, że zaspokojenie z przedmiotu zastawu skarbowego następuje na podstawie wydanego przeciwko podatnikowi administracyjnemu tytułu wykonawczego także wtedy, gdy właścicielem tego przedmiotu nie jest podatnik. Choć uchwała ta dotyczy zastawu skarbowego, jego cel jest identyczny jak w przypadku hipoteki przymusowej – w obu przypadkach dochodzi bowiem do zabezpieczenia wierzytelności, co uprawnia wierzyciela do zaspokojenia z obciążonej rzeczy lub nieruchomości

(użytkowania wieczystego) także wtedy, gdy właścicielem przedmiotu zastawu lub nieruchomości (użytkowania wieczystego) obciążonej nie jest już podatnik. Jak argumentował Sąd Okręgowy, uchwała ta została wydana w oparciu o podobny stan faktyczny jak w niniejszej sprawie, tj. w sytuacji, gdy po obciążeniu rzeczy podatnika zastawem skarbowym rzecz została zbyta. Uchwała ta miała na celu rozstrzygnięcie, czy na podstawie administracyjnego tytułu wykonawczego wydanego przeciwko podatnikowi jest możliwe skierowanie egzekucji do przedmiotu objętego zastawem skarbowym w sytuacji, gdy przedmiot nie jest już własnością podatnika, przy jednoczesnym braku podstaw prawnych do wydania tytułu wykonawczego przeciwko aktualnemu właścicielowi przedmiotu obciążonego zastawem skarbowym. Uchwała na tak postawione pytanie odpowiadała twierdząco. Emanacją wyrażonej w niej tezy jest aktualne brzmienie art. 46 § 1 Ordynacji podatkowej, który to przepis został wprowadzony ustawą z dnia 10 września 2015 r. o zmianie ustawy

– Ordynacja podatkowa oraz niektórych innych ustaw i obowiązuje od dnia 1 stycznia 2016 r. Jak podkreślił Sąd I instancji, identycznie sens ma regulacja zawarta w art. 65 ust. 1 ustawy

o księgach wieczystych i hipotece, który stanowi, że w celu zabezpieczenia oznaczonej wierzytelności wynikającej z określonego stosunku prawnego można nieruchomość obciążyć prawem, na mocy którego wierzyciel może dochodzić zaspokojenia z nieruchomości bez względu na to, czyją stała się własnością i z pierwszeństwem przed wierzycielami osobistymi właściciela nieruchomości (hipoteka). Przedmiotem hipoteki może być także użytkowanie wieczyste wraz z budynkami i urządzeniami na użytkowanym gruncie stanowiącymi własność użytkownika wieczystego, o czym mowa w ust. 2 pkt 1 art. 65 ustawy o księgach wieczystych i hipotece. Podkreślił Sąd I instancji, że gdyby przyjąć niedopuszczalność prowadzenia egzekucji administracyjnej z nieruchomości lub użytkowania wieczystego obciążonego hipoteką na podstawie administracyjnego tytułu wykonawczego wydanego przeciwko podatnikowi w przypadku, gdy własność lub użytkowanie wieczyste zostało przeniesione na inną osobą, przy jednoczesnej niemożności wydania administracyjnego tytułu wykonawczego przeciwko tej osobie, czyniłoby to art. 38a Ordynacji podatkowej martwym. Nielogicznym byłoby także prowadzenie egzekucji administracyjnej w oparciu o sądowy tytuł wykonawczy tj. wyrok wydany przeciwko dłużnikowi rzeczowemu i zaopatrzony w sądową klauzulę wykonalności lub w oparciu o administracyjny tytuł wykonawczy zaopatrzony w sądową klauzulę wykonawczą, gdyż byłoby to sprzeczne z zasadą, że w egzekucji administracyjnej realizowane są administracyjne tytuły wykonawcze, a podstawą zaspokojenia z przedmiotu hipoteki w administracyjnym postępowaniu egzekucyjnym powinien być administracyjny tytuł wykonawczy (art. 26 § 1 ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji). W szczególności, że do skierowania egzekucji do nieruchomości lub użytkowania wieczystego podatnika w egzekucyjnym postępowaniu administracyjnym wystarczy administracyjny tytuł wykonawczy bez nadawaniu mu przez sąd klauzuli wykonalności (art. 110 i nast. oraz art. 114 i nast. ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji). Sąd Okręgowy argumentował dalej, że także wykładnia celowościowa art. 38a Ordynacji podatkowej przemawia za przyjęciem możliwości prowadzenia egzekucji administracyjnej z nieruchomości lub użytkowania wieczystego obciążonych hipoteką w sytuacji gdy nieruchomość lub użytkowanie wieczyste nie należą już do podatnika. Za taką interpretacją przemawia uzasadnienie projektu ustawy z dnia 10 września 2015 r. o zmianie ustawy – Ordynacja podatkowa oraz niektórych innych ustaw, które odnieść należy także do użytkowania wieczystego, gdyż hipoteka może być ustanowiona także na tym prawie (art. 65 ust. 2 pkt 1 ustawy o księgach wieczystych

i hipotece). Odnosząc się do powołanego przez stronę powodową wyroku Sądu Najwyższego z dnia 12 grudnia 2013 r. (V CSK 51/13) Sąd I instancji stwierdził, że na skutek wprowadzenia art. 38a, częściowo utracił on aktualność w części stwierdzającej potrzebę uzyskania sądowego tytułu wykonawczego przeciwko dłużnikowi rzeczowemu. Odnosząc się do poczynionych już rozważań Sąd Okręgowy podkreślił, że administracyjny organ egzekucyjny może skierować egzekucję do użytkowania wieczystego obciążonego hipoteką w oparciu o administracyjny tytuł wykonawczy wydany przeciwko zobowiązanemu (podatnikowi) w sytuacji, gdy po obciążeniu hipoteką, użytkowanie wieczyste stało się własnością innej osoby, a z tego użytkowania wieczystego nie jest prowadzona egzekucja przez komornika sądowego. Na to, zdaniem Sądu I instancji, zezwala przepis art. 38a Ordynacji podatkowej. Jako że przepisy ustawy - Ordynacja podatkowa nie przewidują wydania decyzji podatkowej przeciwko dłużnikowi rzeczowemu, podstawą takiej egzekucji administracyjnej jest administracyjny tytuł wykonawczy wydany przeciwko podatnikowi. Dalej Sąd Okręgowy wyjaśnił, że hipoteka przymusowa obciążająca użytkowanie wieczyste przysługujące powodce i własność budynków została ustanowiona dla zabezpieczenia zobowiązań podatkowych podatnika - spółki (...) wymienionych w tytule wykonawczym nr (...) i wpisana do księgi wieczystej, gdy użytkowanie wieczyste przysługiwało podatnikowi.

Podkreślił Sąd, że istotna pozostaje niewątpliwie treść wpisu hipoteki przymusowej, a nie treść wniosku o jej dokonanie – wpis ten jest prawomocny, przez co strona powodowa nie może w niniejszym postępowaniu podważać jego prawidłowości (tj. że hipoteka nie zabezpieczała należności podatkowych), albowiem postępowanie to nie służy obaleniu domniemania zawartego w art. 3 ust. 1 ustawy o księgach wieczystych i hipotece. Co prawda, w sprawie o sygn. akt XII C 3521/15 powódka zainicjowała postępowanie o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym mające na celu obalenie tego domniemania, niemniej prawomocnym wyrokiem Sąd Rejonowy w Częstochowie wywiezione w tamtej sprawie powództwo oddalił. Odnosząc się do kwestii możliwości zaspokojenia pozwanego z nieruchomości oddanej powódce w użytkowanie wieczyste Sąd I instancji na wstępie powołał się na treść przepisu art. 75 ustawy o księgach wieczystych i hipotece. Wskazał, że mając na uwadze art. 38a Ordynacji podatkowej, przytoczony przepis art. 75 ustawy o księgach wieczystych i hipotece nie wyklucza skierowania egzekucji administracyjnej do użytkowania wieczystego przysługującemu dłużnikowi rzeczowemu – wręcz przeciwnie, uprawnia on administracyjny organ egzekucyjny do prowadzenia egzekucji z nieruchomości dłużnika osobistego bez potrzeby uzyskania sądowego tytułu wykonawczego, zaś art. 38a Ordynacji podatkowej rozszerza te uprawnienia o możliwość kierowania egzekucji do nieruchomości lub użytkowania wieczystego dłużnika rzeczowego. Skoro prawo użytkowania wieczystego przysługujące powódce nie jest zajęte przez komornika sądowego, to administracyjny organ egzekucyjny może skierować egzekucję do tego prawa (art. 38a Ordynacji podatkowej).

W okolicznościach niniejszej sprawy, skierowanie egzekucji do użytkowania wieczystego i zawiadomienie o tym powódki uprawniało ją do żądania zwolnienia przedmiotu od egzekucji w oparciu o art. 38 ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, z czego powódka skorzystała, w trybie przepisów Kodeksu postępowania cywilnego (art. 40 § 2 ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji). W świetle dyspozycji przepisu art. 841 k.p.c., posiadała legitymację czynną w niniejszym postępowaniu. Jeśli chodzi o termin do wniesienia pozwu, określał go art. 842 § 2 k.p.c. I tak, dla powódki, która wniosła zażalenie na postanowienie administracyjnego organu egzekucyjnego, termin ten rozpoczął swój bieg od dnia otrzymania postanowienia rozstrzygającego to zażalenie. Nie było przedmiotem sporu, że powódka otrzymała ostateczne postanowienie Dyrektora (...) w K. z dnia 13 kwietnia 2017 roku nr (...) z dniem 20 kwietnia 2017 r. Pozew w niniejszej sprawie został wniesiony natomiast w dniu 4 maja 2017 r., a zatem w terminie (art. 842 § 2 k.p.c.). Jeśli chodzi o przysługujące powódce zarzuty, określał je art. 841 § 1 k.p.c. Jedynym zarzutem podniesionym przez powódkę było to, że niedopuszczalne było skierowanie egzekucji do przysługującego jej użytkowania wieczystego bez wydania przeciwko niej tytułu wykonawczego z ograniczeniem odpowiedzialności do przedmiotu hipoteki oraz że egzekucja winna być prowadzona przez komornika sądowego. Innych zarzutów strona powodowa nie podniosła. Zarzuty te, w świetle poczynionych rozważań, zdaniem Sądu Okręgowego nie były słuszne, w konsekwencji czego zajęcie przedmiotu objętego hipoteką – dokonane po dniu wejścia w życie przepisu art. 38a Ordynacji podatkowej, nie naruszało praw powódki.

O kosztach procesu Sąd Okręgowy orzekł na podstawie art. 98 § 1 i 3 k.p.c., uwzględniając koszty zastępstwa procesowego ustalone w oparciu o rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz art. 32 ust. 3 ustawy z dnia 15 grudnia 2016 r. o Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej.

Apelację od wydanego w sprawie wyroku wniosła powódka. W sferze naruszeń prawa procesowego powódka w pierwszej kolejności zarzuciła naruszenie art. 776 k.p.c. oraz art. 26 § 1 i 3 ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji poprzez ich niezastosowanie i uznanie, że z obciążonej hipotecznie nieruchomości możliwe jest wszczęcie egzekucji w czasie, gdy nie jest już własnością podatnika, bez uzyskania tytułu wykonawczego przeciwko dłużnikowi rzeczowemu, tj. właścicielowi nieruchomości w dacie wszczęcia egzekucji, a także naruszenie art. 626⁸ § 1 k.p.c. przez jego niezastosowanie i uznanie, że mimo wniosku o wpis hipoteki złożonego na podstawie art. 109 ustawy o księgach wieczystych i hipotece, hipoteka wpisana w dziale IV księgi wieczystej KW nr (...) jest hipoteką przymusową ustanowioną na podstawie art. 35 Ordynacji podatkowej tylko z tej przyczyny, że zabezpiecza zobowiązania podatkowe. Jako zarzuty materialne powódka sformułowała zarzut naruszenia art. 38 Ordynacji podatkowej oraz art. 75 ustawy o księgach wieczystych i hipotece poprzez ich błędną wykładnię i uznanie, że uprawiały one do egzekucji

z nieruchomości dłużnika rzeczowego bez uzyskania tytułu wykonawczego przeciwko temu dłużnikowi, podczas gdy przepisy te regulują jedynie tryb prowadzenia egzekucji, a nadto naruszenie art. 38a Ordynacji podatkowej przez jego błędne zastosowanie do sprawy, w której hipoteka przymusowa na zabezpieczenie zobowiązań podatkowych została ustanowiona na podstawie przepisów ustawy o księgach wieczystych i hipotece, a nie ustawy – Ordynacja podatkowa. Posiłkowo powódka zarzuciła także naruszenie przez Sąd I instancji Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, tj. jej art. 45 ust. 1 przez odebranie powódce prawa do ustalenia przez sąd rozmiaru jej odpowiedzialności w związku z ustanowioną na nieruchomości hipoteką na zabezpieczenie zobowiązań podatkowych poprzedniego użytkownika wieczystego oraz z tym związanego prawa do podnoszenia przed sądem zarzutów mu przysługujących, w tym przeciwegzekucyjnych oraz art. 64 ust. 2 i 3 przez ustalenie, że możliwe jest prowadzenie egzekucji z nieruchomości obciążonej hipotecznie bez uzyskania tytułu wykonawczego przeciwko dłużnikowi rzeczowemu, co narusza prawo własności, gdyż sam wpis hipoteki nie określa rzeczywistego rozmiaru odpowiedzialności dłużnika hipotecznego i nie uprawnia do egzekucji z obciążonej nieruchomości. Mając na uwadze tak sformułowane zarzuty, powódka wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku i uwzględnienie jej powództwa w całości oraz o zasądzenie od pozwanego kosztów postępowania za obie instancje według norm przepisanych.

W odpowiedzi na apelację pozwany wniosł o jej oddalenie oraz o zasądzenie od powódki kosztów postępowania apelacyjnego według norm przepisanych.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja zasługuje na uwzględnienie, gdyż podzielić należy zarzuty skarżącej, iż w realiach sprawy skierowana przez Naczelnika (...) w C. egzekucja administracyjna do użytkowania wieczystego powódki narusza jej prawa. W pierwszej kolejności zaznaczyć jednak należy, iż istotne dla rozstrzygnięcia okoliczności faktyczne nie były sporne. Okoliczności te zostały również szczegółowo i niewadliwie przedstawione w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku. Jako zatem właściwe Sąd Apelacyjny uznaje je za własne. Za trafne uznać także należy, z przyczyn opisanych przez Sąd Okręgowy, przyjęcie iż powództwo wytoczone zostało w terminie określonym art. 842 § 2 k.p.c. Natomiast, jak już nadmieniono Sąd Apelacyjny nie podziela oceny prawnej dokonanej przez Sąd I instancji, gdyż zgodzić się należy z zasadniczym twierdzeniem apelującej, że skierowanie egzekucji administracyjnej do jej majątku jako dłużnika rzeczowego na podstawie tytułów wykonawczych wystawionych przez wierzyciela - Naczelnika (...) w C. i stwierdzających zadłużenie podatkowe podatnika, którym jest zobowiązana jako podatnik spółka (...), wyłącznie w oparciu o taki tytuł narusza prawa apelującej. Za takie bowiem należy uznać prowadzenie egzekucji do majątku dłużnika rzeczowego bez uzyskania tytułu wykonawczego przeciwko owemu dłużnikowi rzeczowemu, niebędącemu podatnikiem. Zaakceptowanie takiej sytuacji prowadziłoby do pozbawienia dłużnika rzeczowego prawa do obrony swych praw, pozbawiałoby go prawa do sądu, byłby on w gorszej sytuacji niż sam podatnik (lub osoba trzecia, wymieniona w rozdziale 15 działu III ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Ordynacja podatkowa, t. j. Dz. U. z 2015 r., poz. 613 z póź. zm.; dalej Ordynacja podatkowa, którą w myśl powołanych przepisów nie jest na gruncie tej ustawy dłużnik rzeczowy). Konsekwencje takiej wykładni prawa nie są możliwe do zaakceptowania, w szczególności w świetle art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 ze zm; dalej Konstytucja). Zgodnie z powołanym przepisem każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny i bezstronny i niezawisły sąd. Przypomnieć także należy, iż art. 77 ust. 2 konstytucji stanowi, iż ustawa nie może nikomu zamykać drogi sądowej dochodzenia naruszonych wolności lub praw.

Wskazać należy, iż koncepcja, że w postępowaniu egzekucyjnym w administracji zaspokojenie z przedmiotu hipoteki (który to przedmiot nie stanowi własności podatnika) może być prowadzona tylko w oparciu o tytuł wykonawczy wystawiony przeciwko podatnikowi (czyli bez potrzeby uzyskania tytułu wykonawczego wobec dłużnika rzeczowego) pojawiła się w związku z dodaniem z dniem 1 stycznia 2016 r. do Ordynacji podatkowej art. 38 a (a to z mocy art. 1 pkt 40 ustawy z dnia 10 września 2015 r. o zmianie ustawy – Ordynacja podatkowa oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. z 2015 r., poz. 1649). Powołany przepis stanowi, że zaspokojenie z przedmiotu hipoteki przymusowej następuje w trybie przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, chyba że z przedmiotu hipoteki prowadzona jest egzekucja przez sądowy organ egzekucyjny. Należy też mieć na uwadze, że przed wprowadzeniem tej zmiany zaspokojenie z przedmiotu hipoteki przymusowej, w wypadku gdy własność (użytkowanie wieczyste)

obciążonej hipoteką przymusową tytułem zobowiązań podatkowych nieruchomości należała do innej osoby niż podatnik, w trybie prowadzenia egzekucji administracyjnej z majątku dłużnika rzeczowego nie było możliwe. W takiej sytuacji egzekucja z przedmiotu hipoteki mogła być prowadzona tylko przez komornika sądowego w trybie przepisów kodeksu postępowania cywilnego. Nie ulega wątpliwości, iż chcąc prowadzić taką egzekucję wierzyciel (organ skarbowy) musiał uzyskać tytuł wykonawczy przeciwko dłużnikowi rzeczowemu, niebędącemu podatnikiem. Prowadzenie sądowej egzekucji w trybie przepisów postępowania cywilnego jest możliwe tylko w oparciu o tytuł wykonawczy (art. 776 k.p.c.). Tytuł wykonawczy stanowi zaś – co do zasady – tytuł egzekucyjny zaopatrzony w klauzulę wykonalności, który stwierdza określony obowiązek podlegający realizacji w drodze przymusu i który pozwala na prowadzenie egzekucji tylko wobec podmiotu wymienionemu w tym tytule. Zasadą też jest, że do powstania tytułu egzekucyjnego dochodzi na skutek postępowania rozpoznawczego, następnie tytułowi takiemu nadawana jest klauzula. Nadto przepisy kodeksu postępowania cywilnego przewidują, z wykorzystaniem wyłącznie postępowania klauzulowego, na uproszczone uzyskanie tytułu wykonawczego. Przypadki te są ściśle określone w przepisach Części trzeciej, Postępowanie egzekucyjne, Tytuł I, Dział II Kodeksu postępowania cywilnego. Nie jest przy tym trafne przywołanie przez pozwanego przepisów o sądowej egzekucji z nieruchomości, które mają dopuszczać do udziału w postępowaniu egzekucyjnym wierzycieli hipotecznych mimo braku tytułu wykonawczego o tyle, iż mimo że faktycznie przepisy te dopuszczają do udziału w planie podziału sumy uzyskanej przez egzekucję z nieruchomości wierzycieli hipotecznych, których wierzytelność nie została stwierdzona tytułem wykonawczym to ostatecznie nie jest jednak możliwe uzyskanie zaspokojenia przez takiego wierzyciela, bez uzyskania przeciwko dłużnikowi rzeczowemu, tytułu wykonawczego. Przepis art. 1036 § 2 k.p.c. przewiduje bowiem, że jeżeli wierzytelność hipoteczna nie jest stwierdzona tytułem wykonawczym należność przypadająca wierzycielowi hipotecznemu pozostawia się na rachunku depozytowym Ministra Finansów. Uzyskanie tych środków jest zatem możliwe dopiero w oparciu o tytuł wykonawczy, który wierzyciel hipoteczny musi uzyskać tak jak i inni wierzyciele. Obowiązujące reguły w cywilnym postępowaniu egzekucyjnym dawały więc dłużnikowi hipotecznemu gwarancję, iż będzie miał możliwość obrony w postępowaniu prowadzącym do powstania - przeciwko niemu – tytułu wykonawczego. Stanowisko, że nie jest możliwe zaspokojenie się przez wierzyciela hipotecznego z przedmiotu hipoteki bez uzyskania tytułu wykonawczego przeciwko dłużnikowi rzeczowemu nie budziło wątpliwości.

Przedstawiony tryb postępowania w odniesieniu do egzekucji zobowiązań podatkowych zabezpieczonych hipoteką na majątku dłużnika rzeczowego niebędącego podatnikiem, jak nadmieniono, obowiązywał do 1 stycznia 2016 r., gdyż z tą datą wszedł w życie powołany art. 38 a Ordynacji podatkowej. Przepis ten wprowadził zasadę, że zaspokojenie z przedmiotu podatkowej hipoteki przymusowej, niezależnie od tego, kto jest jego aktualnym właścicielem (użytkownikiem wieczystym), następuje w trybie przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, chyba że z przedmiotu tej hipoteki jest prowadzona egzekucja przez sądowy organ egzekucyjny. Stwierdzić należy, iż w ocenie Sądu Apelacyjnego, powołana regulacja dotyczyła wyłącznie zmiany trybu (co zresztą wynika z samego przepisu) prowadzenia egzekucji wobec dłużnika rzeczowego (niebędącego podatnikiem) odnośnie do zaspokojenia z przedmiotu podatkowej hipoteki przymusowej. Natomiast przepis ten nie wprowadza regulacji, iż zbędne jest uzyskanie przez wierzyciela hipotecznego, którym nadto jest organ egzekucyjny oraz jednocześnie organ podatkowy pierwszej instancji, tytułu wykonawczego wobec dłużnika rzeczowego niebędącego podatnikiem. W sytuacji gdy wypełniona zostaje dyspozycja omawianego art. 38 a Ordynacji podatkowej in fine (czyli z przedmiotu hipoteki prowadzona jest egzekucja przez sądowy organ egzekucyjny) to nie może budzić wątpliwości, iż zaspokojenie się wierzyciela hipotecznego z przedmiotu podatkowej hipoteki przymusowej może nastąpić wyłącznie w trybie cywilnego postępowania egzekucyjnego. W takim wypadku, stosownie do wcześniejszych wywodów, wszczęcie przez komornika sądowego egzekucji może nastąpić wyłącznie o tytuł wykonawczy stwierdzający zakres zobowiązania tak od strony przedmiotowej jak i podmiotowej czyli określający dłużnika. Zatem w takiej sytuacji nie są wystarczające tytuły wykonawcze stwierdzające zobowiązanie podatnika nie będącego dłużnikiem rzeczowym, do majątku którego ma być skierowana egzekucja. Konsekwentnie także należy uznać, że i w sytuacji gdy nie zachodzi wypadek określony art. 38 a in fine Ordynacji podatkowej (czyli nie jest prowadzona do przedmiotu podatkowej hipoteki przymusowej egzekucja przez sądowy organ egzekucyjny), prowadzenie egzekucji administracyjnej z przedmiotu takiej hipoteki wymaga tytułu wykonawczego wobec dłużnika rzeczowego niebędącego podatnikiem. Niezależnie od tego, że nie do zaakceptowania - z punktu widzenia ochrony praw podmiotowych jednostki wynikających z powołanego art. 45 ust.

1 Konstytucji – byłoby różnicowanie sytuacji dłużników rzeczowych niebędących podatnikami w zależności od tego w jakim trybie (sądowym czy administracyjnym) toczy się egzekucja i tym samym uszczuplanie praw podmiotów, do których skierowana została egzekucja administracyjna, to uznać należy, iż także z przepisów dotyczących trybu egzekucji administracyjnej nie sposób wywieść, że egzekucja jest dopuszczalna bez tytułu wykonawczego wobec dłużnika rzeczowego niebędącego podatnikiem. Jak już zaznaczono taka możliwości nie wynika z samego przepisu art. 38 a Ordynacji podatkowej, gdyż regulacja ta dotyczy tylko określenia właściwego trybu prowadzenia egzekucji. Nadto nadmienić w tym miejscu można, że w powołanym przez Sąd Okręgowy uzasadnieniu rządowego projektu ustawy wprowadzającej omawiany przepis akcentowano, że jego celem ma być korzystne dla dłużników rzeczowych, niebędących podatnikami, mniejsze obciążenie fiskalne, gdyż koszty egzekucji administracyjnej są niższe niż koszty egzekucyjne w cywilnym postępowaniu egzekucyjnym. Celem wprowadzanej regulacji nie było umożliwienie wierzycielowi hipotecznemu (będącemu organem egzekucyjnym i organem podatkowym) prowadzenia egzekucji administracyjnej wobec dłużnika rzeczowego niebędącego podatnikiem w uproszczony i de facto uprzywilejowany sposób czyli bez uzyskania wobec niego tytułu wykonawczego i tym samym bez gwarancji dla dłużnika co do możliwości obrony swych praw. Jak również wskazują komentatorzy rozwiązanie z art. 38 a Ordynacji podatkowej nie zwolniło wierzyciela hipotecznego, który chce dochodzić zaspokojenia z obciążonej nieruchomości, od uzyskania tytułu wykonawczego przeciwko właścicielowi obciążonej nieruchomości, także wówczas gdy nie jest on dłużnikiem osobistym z tytułu zabezpieczonej wierzytelności (por. Stefan Babiarz, komentarz do art. 38 a ustawy – Ordynacja podatkowa, Lex.online.wolterskluwer.pl). Wreszcie zauważyć należy, iż świetle regulacji ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (t. j. Dz. U. z 2018 r., poz. 1314 z póź. zm.) również nie sposób twierdzić, że dopuszczalne jest wszczęcie i prowadzenie egzekucji przeciwko podmiotowi niewskazanemu w tytule egzekucyjny. Wskazać należy, iż w świetle regulacji z art. 29 powołanej ustawy administracyjny organ egzekucyjny, powinien z urzędu badać warunki dopuszczalności wszczęcia i prowadzenia egzekucji, takie jak: istnienie obowiązku wskazanego w tytule wykonawczym podlegającym egzekucji administracyjnej, wystawienie tytułów wykonawczych przez uprawniony organ, spełnienie przez tytuł wykonawczy wymagań wskazanych w art. 29 oraz sprawdzenie czy osoba wskazana jako zobowiązana w tytule wykonawczym jest faktycznie tym zobowiązanym (por. Cezary Kulesza, komentarz do art. 29 ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, Lex.online.wolterskluwer.pl i przywołane tam orzecznictwo).

Reasumując przedstawione uwagi, zdaniem Sądu Apelacyjnego, dojść należało do wniosku, iż prowadzenie egzekucji administracyjnej do majątku powódki (niebędącej podatnikiem), na którym doszło do zabezpieczenia hipotecznego wierzytelności podatkowych, bez tytułu wykonawczego wskazującego skarżącą jako zobowiązaną narusza jej prawa. W szczególności pozbawia powódkę należytej ochrony jej praw podmiotowych w sferze prawa publicznego, nie zapewnia gwarantowanego Konstytucją prawa do sądu. Tym samym, w oparciu o art. 841 § 1 k.p.c. w zw. z art. 842 § 1 k.p.c. powództwo zasługiwało na uwzględnienie, a odniesienie się do pozostałych zarzutów było zbędne. Wobec odmiennego rozstrzygnięcia przez Sąd Okręgowy, apelacja podlegała uwzględnieniu przez zmianę zaskarżonego wyroku i orzeczenie zgodnie z żądaniem pozwu oraz stosownym do wyniku sporu orzeczeniem o kosztach procesu – art. 98 k.p.c. Marginalnie zauważyć jeszcze można, że treść wyroku dostosowana jest do zaskarżonej czynności, którą dokonano zajęcia nieruchomości w sytuacji, gdy powódka jest użytkownikiem wieczystym.

Wyrok Sądu Apelacyjnego uzasadnia art. 386 § 1 k.p.c., a odnośnie do kosztów postępowania apelacyjnego art. 98 k.p.c. w zw. za art. 108 § 1 k.p.c. i art. 391 § 1 k.p.c.

SSA Anna Bohdziewicz	SSA Małgorzata Wołczańska	SSA Elżbieta Karpeta